

O zatiranju plevela.

Spisal Fr. Kuralt.

(Konec.)

V razpravi plevela sploh naj omenim samo eno plevelasko rastlino, katera je polju že sila veliko škode naredila in je zato vsakemu poljedelcu znana, in ta je predenica (*Flachsseide*, *Cuscuta europaea*).

Kako pa pride ta škodljivka v deteljo, grah, grašico, ali pa v lan?

Poljodelec sam jo prinese, pomešano z drugim zrnem, ali jo pa pripelje na njivo v gnoji, in tako si jo sam zaseje.

Zrnje predenice je trikrat drobnejše od deteljnega, je iste barve in obdrži več let moč kalilno. Kot rastlina samo toliko časa iz zemlje živež dobiva, dokler ne doseže nobene druge rastline. Ko je pa v svoji rasti to doseгла, potem je ta rastlina njena hrana, od ene rastline do druge se razprostira in eno za drugo zapleta.

Mnogo se je že poskušalo, kako bi se predenica zatrla; al večidel bilo je vse zastonj. Žveplena kislina, kuhinjska sol, klornatrium, res da pokončavajo predenico; al ta sredstva škodujejo kasneje tudi drugim rastlinam.

Ako se predenica zapazi pri enoletnih rastlinah, n. pr. pri lanu, grahu ali pa grašici, naj se nemudoma predenica s temi rastlinami vred izruje in požge. To se mora na vseh mestih storiti, kjerkoli se predenica zapazi. Le tako je mogoče, da se hitro razvijanje predenice ustavi.

Ako se pa pokaže predenica v detelji, naj se ona mesta hitro pokosé, in vse skupaj sožge. Ponoví naj se to vsakokrat in povsod, kjer se predenica pokaže, kar se že lahko meseca velikega travna (maja) vidi. Čem preje se to naredi, tem boljše je, kajti čez poletje počne cvesti, in tako se potem zopet na novo sama zaseje. Na prazna mesta vseje naj se potem Turška detelja (*Esparsette*), ker nje se predenica ne prime tako rada, kakor pa drugih rastlin.

Glavno in najboljše sredstvo pa je to, da se čisto seme vseje.

Dragi gospodarji, oskrbite si zmirom čisto zrnje za setev; ako ga nimate sami, kupite ga rajši, če tudi nekoliko dražje. Le tako Vam bo mogoče vbriniti se predenice, katera je prav volk na polju.

Podučne stvari.

Le pametno, da si pri kužnih boleznih več ne škodujemo, kakor koristimo!

„Slišali so zvoniti, pa ne vedó, kje in kaj“ — tako se res sme dandanes reči od nekaterih ljudi, ki si smradijo stanovanja s klorovim apnom ali karbolovo kislino — brez potrebe, mislé, da s tem smradom odženó koze, kolero in vsako drugo kužno bolezen. Noč in dan živijo nekateri v taci osmrjenih izbah, da jih glava boli, smrad se jim na pljuča vlega itd., al vse to trpijo — naj nam nikakor ne zamerijo, da naravnost rečemo — prav po nevednosti lastni ali nevednosti tistih, ki jim kaj takega priporočajo.

Dolžnost nam je tedaj, jim to stvar razjasniti.

Noben zdravnik ne more tajiti velike moči karbolove kisline (kreosota premogovega, Steinkohlenkreosot), klora, klorovega apna, železnega vitrijola, žveplene kisline in še drugih kislin več do tega, da pokončajo kužnine, ki se narejajo pri nekaterih boleznih človeških in živalskih, in vsak izveden zdravnik

vé, da podnebni zrak, prav po kislico (*Sauerstoff*) svojem, je prvi čistivec okuženih stvari, kateremu si le ogin v svoji še večji moči primerjati more.

Al kedaj in kako so karbol, klor in druge kisline na pravem svojem mestu? — to je treba vedeti.

Naj zatega del to reč našim bralcem razložimo.

Kužnine so mnogovrstne, vendar se naposled delijo v dve vrsti. Ene so namreč take, ki so privedane na snovo (materijo), ki je kužna, in se ne širijo po zraku dalje, ampak le po dotiki z njo. Tako sifilitičen človek (ali po naše človek, ki ima francoze) ne bode okužil družega, ki z njim v isti izbi prebiva; tudi steklega psa se ni od blizu ali daleč bati, če le ne popade ali da kužnina steklinska ne pride s kako odrtino ali rano človekovo ali živalno v dotiko. — So pa kužnine druge, ki človeka ali živino že okužijo, če se je tudi ne dotakne, ker po sapi (zraku) dobí kužnino v se, in okuži se tudi včasih, če je natura njegova podvržena taki bolezni, ako kužnino kak drug zdrav človek prinese na svoji obleki (volnati, svilni ali drugi) do njega; v to vrsto spada kužnina kóz in nekaterih družih kožnih izpuščajev, tifusa s petehijami, Turška človeška in goveja kuga itd.

Kužnine taci bolezni pokončavajo gori imenovani klor, karbol itd., in so zato neprecenljive vrednosti. Al — to treba dobro si zapomniti — kužnina mora na tistem mestu biti, kjer jo ta sredstva imajo pokončati. Zato se čistijo take izbe, kjer je, na priliko, kozavi človek bolan ležal ali kjer je umrl, — zato se čedi perílo, ki ga je tak človek rabil, in potrebno je, da ga peró posebne perice, ki ne peró družega; zato tudi se vliva železni vitrijol v stranišča, da se jim smrad vzame itd. itd. Tu povsod je kužnina raztresena bolj ali manj, in zdatnega čiščila je po imenovanih sredstvih potreba. Tudi bi bilo dobro, da bi se ljudje, ki so bili pri takem bolniku, zdravniki in duhovni, prekadili vsaj svojo površno obleko, kedar gredó od bolnika k zdravim.

To vse je prav in potrebno, da se ne zanese kužnina od kraja v kraj. Zato pa je tudi ukaz popolnoma opravičen, da take mrlične brž iz hiše prenesó v mrlišnice, da ne širijo še več kužnine v hiši; zato je tudi prav, da se take sobe ali tudi cele hiše zapró, da iz nje ne hodijo ljudje ven in ne hodijo drugi ljudje noter. To je sicer ostra reč, al opravičena je in potrebna, in ni bilo ne neumno, da so nekda — v svarilo ljudem — gosposke dale črno tablo obesti na hišo, kjer je bil bolnik s črnimi kozami.

Kakor pa je vse to pametno in potrebno, tako neumno je to, da si nekateri sicer pametni ljudje, polni strahú, da bi se jih kozé ali druge kužnine ne lotile, v svoje navadno stanovanje, kjer ni sledú ne tirú od kóz ali druge bolezni, postavijo klorovo apno ali karbolovo kislino in noč in dan v zdrava svoja pljuča sopejo ta smrad, ali da tudi v nekaterih štacunah imajo te smrdljive reči razpostavljene, da zdrav človek, ki stopi v ta smradlišča, kar bežati mora! In tako se je s kužnimi kozami res k nam pritepla kuga neumnosti, da marsikdo, zapeljan po švindelnu nekaterih trgovcev, ki na prodaj ponujajo karbolne miškulance in klorove preparate, okužen samega strahú, noč in dan diha v svoji sobi nezdrav smrad, ki ga delata klor in karbol.

Čisti zrak snaži in čedi najboljše naše stanovanje, — njemu odprite duri in okna prav na široko vsak dan enkrat ali dvakrat pozimi, — dobro je tudi, ogin napraviti z brinjevim lesom pa že v kuhinji, in ko se je dim odkadil in brez dima les gorí, ogin ta nesti v izbo, ki požgè vso nesnago in stanovanje čisti. Kdor pa more, naj si napravi v svoji sobi peč tako, ki se od znotraj (v sobi) kuri; take peči

vlečejo nečisti zrak iz sobe ven in čistijo zrak v njej. Škoda le, da se take peči ne cenijo po svoji veliki vrednosti tako, kakor jo zaslužijo.

Vse to pa, kar smo zdaj obširnejše povedali, se dá na kratko tako le reči:

Če je kužnina kóz ali kake druge nalezljive bolezni v kaki izbi ali kakem drugem prostoru, ali v perilu ali kaki drugi obleki, tam naj se rabi karbol, klor itd., ker imata moč v sebi, pokončati kužnino. — Kjer pa kužnine ni, je škodljivo smraditi take prostore s karbolom ali klorom, namesti čisti zrak vsak dan va-nje spuščati. Kako, da hočete s karbolom pregnati kozé iz sobe svoje, ki jih v sobi ni? Ali jim mar hočete morebiti zabraniti vhod v sobo? Smešno! Kdor se kóz boji, naj ne hodi okoli med ljudmi, da ne bode jih nalezl drugod in jih potem še le prinesel v nedolžno svojo sobo, katero trpinči s smradljivim karbolom.

Nasproti bojazljivim ljudem pa, ki v mnogovrstnih smradovih panaceje pred kozami iščejo, so pa drugi, ki pravijo: „e, vsaj vse ni res, da bi bile kozé nalezljive; glejte zdravnike in duhovne, ki hodijo vsak dan h kozavam, pa ne zbolijo“. — Na prvi pogled ima ta misel res nekaj za se; al — znanstveno ogledana je stvar vsa drugač. Prvič je to, da imajo zdravniki in duhovniki pač večidel cepljene kozé, in taci se ne primejo tako lahko prave; drugič ti možje, ki svoje življenje prostovoljno žrtujejo svojemu poklicu, nimajo nič strahu v sebi pred boleznijo, in taci se bolezen tudi ne prime rada; tretjič pa je to, da bolezen naleze le tak, čegar natura je podvržena oni bolezni, drugač ne; kdor nima nagnjenosti (dispozicije) do bolezni, dela naj, kar hoče, ne bode je nalezl. To se ravno prav očitno vidi pri kozah samih; poznamo otroke in tudi odrasene, katerim so se dvakrat, trikrat cepile kozé, a niso se jih prijele — in zakaj ne? Morebiti ni bil cepič dober? Ne, kajti z isto materijo ravno takrat cepljeni drugi otroci so jih dobili. —

Konečno pa moramo zdravniški tej razpravi dostaviti par besedi o imenu kóz in očitno zatožiti nevednost svojo in zvedence poprositi razjasnila.

Mi Slovenci pravimo tej kožni bolezni najbolj navadno kozé, po Notranjskem kozce, na več krajih tudi osepnice; Rusi in Poljaki jim pravijo ospa, Hrvatje in Srbi jih pa imenujejo boginje. Vemo sicer različne pomene besedi od „Bog“ — „bôžic“, „bôžec“, „božjast“ itd. al „boginja“ vendar-le po naše in srbsko pomeni „Göttin“ — od kod tedaj Srbi zovejo variolae „boginje“, mi Slovenci pa — „kozé“? Uno imé tako visoko nad zemljo, to prav nizko na zemlji?

Dr. Bl.

Národne stvari.

Nekoliko o našem „dramatičnem društvu“.

Nekoliko prijateljev prave slovenske omike, spoznavši, da se — kakor pri Grkih in Rimljanih nekđaj — prosto ljudstvo posebno po izglednem potu dá omikovati in izobraževati, osnovalo je v Ljubljani društvo z gori omenjenim namenom, a tudi zato, da bi zabavalo tudi omikane na pristojen ter koristen način, in tako zvezalo „utile dulci“ — prijetno zabavo s koristnim podukom.

Tako osnovanemu društvu pristopali so koj iz začetka rodoljubi iz vseh krajev dežel slovenskih, in po njihovih doneskih je stopilo društvo kmalu na krepke noge. Slovenske gledališke predstave so kmalu potem iz pohlevnega odra čitalničnega stopile na javni oder in

društvo je začelo izdajati svojo „Talijo“ v zaporednih zvezkih.

O prvem predsedniku, gosp. Levstiku, vé zgodovina dramatičnega društva le toliko povedati, da ga ni bilo skor v nobeno odborovo sejo in da le neprecenljivi marljivosti gosp. J. Nollija gré zasluga, da komaj rojeno mlado društvo ni zopet zaspalo. Vsled tega pri občnem zboru gosp. Levstik, ki se še zbora vdeležil nil, ni bil več voljen in prišel je na njegovo mesto gosp. Grasselli. Tudi odbor se je premenil in volile so se va-nj moči, katere so bile zmožne svojega posla, pa so imele tudi veselje do delovanja. Odbor je imel zdaj pogostoma seje, pripravljale, prebirale in presojevale so se društvu izročene igre, osnovala se je dramatična šola; njeno vodstvo je blagodušno prevzela izvrstna deklamatorica in v dramatiki izvedena gospá Kornelija Šolmajerjeva, in tako je bilo društvo kmalu v stanu, brez strahu poštene kritike, pokazati se na javnem odru deželnega našega gledišča. Deželni zbor mu je naklonil nekoliko denarne podpore. In tako je društvo jelo se razcvetati; skušalo se je v mnogovrstnih predstavah prav srečno, občinstvo se je hvaležno skazovalo za tako marljivost z obilim obiskovanjem slovenskih večerov in nepristranska kritika je v javnih listih pripoznavala s spodbudljivo pohvalo vodstvo in igralce. Blagajnik je zato mogel zadovoljnega srca poročati občnemu zboru, da je stan društva ugoden, da stroški, dasiravno veliki, ne presegajo dohodkov, ali da je primanjkljaj jako majhen.

Al kmalu se vgnjezdi črv v priljubljeno domačo napravo. Prišel je namreč čas, ko je tisti „mladoslovenski“ duh jel zavidljivo gledati vse, kar je pred njim zidala sloga, pridnost in trud za narod vnetih nesebičnih delalnih moči, ki so na tistem delovale in ne po časnikih razbobnovale, kar so izgotovile; — prišel je nesrečni čas „svobodovanja“ in „žeje in lakote“ po slavi brez dela in žrtovanja. Spenjati so se začeli „mladi“ po „Matici“, da bi jo dobili v svojo oblast in gospodarili ž njo po jalovih svojih domišljijah in sebičnih namerah. Ko pa jim je to spodletelo in so se morali sramotno vmakniti, zagledajo se — kakor leta 1866 Avstrijska vojska na Českem v Olomuc in Josefsstadt — v malo narodno trdnjavo „dramatično društvo“, v kateri bi se morda še nekaj časa mogli držati, da ne bi se reklo, da so bili povsod, kjer so naskočili, popolnoma potolčeni. Po neki skrivni, dozđaj pri volitvi odbora „dramatičnega zbora“ še nenavadni agitaciji in vsled mlačne vdeležitve pravih prijateljev národnih naprav, so eskamotirali mladi vse svoje „odličnjake“ v odbor in zdaj je društvo v njihovih rokah.

Pogledimo jih: kako in kaj delajo.

Kamor koli, bodi-si na Štajarskem, Kranjskem in Primorskem, pogledamo, povsod je po žalostnih skušnjah dokazano, da so te roke pogubonosne in da vsako stvar zadušijo; ni tedaj čuda, da tudi „dramatičnemu društvu“ preti taka osoda. Odbor, izvzemši tri ali štiri marljive odbornike, je sestavljen iz tiste vrste ljudi, ki so deloma nezmožni za posel, vsem pa manjka tega, kar je pri tem društvu neobhodno potrebno, namreč časa, dobre volje in delavnosti. Kakor iz gotovega vira vemo, navadno ni nobenega teh k seji, ne vdeležujejo se, kakor treba, presojevanja iger; sami niso spisali še nobenega prizora. A ne samo to; zavoljo ohole svoje fikse ideje, da razen njih nihče ni v stanu kaj dobrega spisati, odpodili so od društva najbolj delavne moči, kajti nihče, ki pozna te razmere, ne dá rad svojega izdelka takim ljudem v presojevanje, ki beró le imé pisatelja, pa zavržejo igro, če je ni spisal kdo „von ihre Leut.“

Mi tega ne govorimo tje v en dan, marveč imamo dokaze za to. Tako je znani pisatelj in prestavljalec